

DISPUTATIO IX.

DE NECESSITATE PÆNITENTIÆ AD HUNC PRIMUM
EFFECTUM REMITTENDI PECCATUM MORTALE.

Hactenus solum ostendimus pœnitentiam habere virtutem ad hunc effectum præstandum, et simul etiam explicimus modum et rationem causandi quam in hoc habet; nunc vero declarandum est quam sit necessaria haec causa ad illum effectum; sæpe enim accidit causam esse sufficientem, non tamen necessariam, quia sunt aliae quæ per se possunt similem effectum efficere. Dicemus ergo prius de hac necessitate secundum presentem Dei ordinationem et legem, postea vero secundum potentiam Dei absolutam.

SECTIO I.

Utrum pœnitentia secundum legem Dei ordinariam sit necessaria causa sine qua non remittitur peccatum mortale.

1. *Variæ sententiae de necessitate formalis pœnitentia.* — Dixi de sufficientia et virtute hujus causæ; dicendum nunc est de necessitate ejus, ubi solum explicabimus quomodo pœnitentia sit necessaria necessitate medii; nam de necessitate præcepti postea dictur sumus. Igitur, quod pœnitentia sit necessaria ad hunc effectum, omnes Theologi pro comperto habent. An vero semper sit formaliter necessaria, vel virtualis sufficiat, inter eos controvertitur. Nam Scotus, d. 14, quæst. 1, art. 3, Gabr., q. 1, conclus. 2, et alii infra referendi, putant sufficere virtualem. Alii vero, præsertim Thomistæ recentiores, omnino contendunt esse necessariam semper pœnitentiam formalem. Quod tam asseveranter tenet Cano, relect. de Pœnitentia, part. 3, ut dicat posse esse actum dilectionis Dei super omnia in homine permanente in peccato mortali, ex defectu formalis pœnitentia. At vero Petrus Soto, lect. 4 et 5 de Pœnitentia, affirmans eamdem necessitatatem formalis pœnitentia, negat hominem existentem in peccato posse habere verum actum dilectionis sine formalis actu pœnitentia. Idem tenet [Dominicus] Soto, d. 15, q. 1, art. 2, cum duplice limitatione infra tractanda.

Pœnitentiam formalem, per se loquendo, necessariam esse ad remissionem peccati. Assertion prima.

2. Ego censeo rem hanc esse definiendam eadem proportione qua similem supra definiui, tractando de necessitate amoris ad contritionem. Dico ergo primo: pœnitentia per se loquendo necessaria est secundum proprium et formalem actum doloris seu detestationis, ad consequendam remissionem peccati mortalis. Hanc assertionem certam existimo. Sumitur ex D. Thoma hic, et præced. quæst., art. 5, ad 2; et 1. 2, q. 413, art. 2 et seqq.; et q. 28 de Veritate, art. 5; et in terminis videtur eam docere Concil. Trident., sess. 14, c. 4, ubi post definitam contritionem subdit: *Fuit autem omni tempore necessarius hic motus ad obtainendam peccati veniam; et sumitur ex sess. 6, c. 6 et 7; et ex Lateranensi, in c. Firmiter, de Summa Trin. et fide Cathol.* Præterea colligitur ex illa conditionali locutione sacrae Scripturæ: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis,* Lucæ 13. Nam quando talis conditio non supponit suppositum gratum, sed indicat id, sine quo gratia non obtinetur, manifeste continet necessitatem medii, et non tantum præcepti. Habetur autem ille loquendi modus sæpe in Scriptura sacra, Eccl. 2: *Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei, et non in manus hominum.* Et eamdem vim habet illa comminatio, Apocal. 1: *Memento unde excideris, et age pœnitentiam; sin minus veniam ad te cito, etc.* Eudem sensum reddunt promissiones illæ, quæ sunt frequentes in Scripturis, de remittendo peccato sub ea conditione, *si impius egerit pœnitentiam;* Ezech. 18 et 33, et alii locis superiori disputatione citatis; nam aperte exigunt illa conditio, ut omnino necessaria ad talem effectum.

3. *Hoc remedium fuit necessarium in lege naturæ.* — Et potest etiam in huic modum declarari ex eisdem locis Ezechielis, quia ibi significatur tam necessariam esse pœnitentiam ad reparandam spiritualem vitam, quam est necessarium peccatum mortale ad tollendam illam. Hoc etiam confirmat quod Christus et Apostoli in initio suæ prædicatiois semper requirebant pœnitentiam ad remissionem peccati, ut patet Actor. 2: *Pœnitentiam agite.* Unde supra late ostendimus etiam cum baptismo esse necessariam pœnitentiam, si baptizandus sit adulterus habens peccatum mortale. Et Joannes Baptista, Matth.

3, cum dixisset: *Genima viperarum, quis ostendit vos fugere a ventura ira?* statim subdit, quasi unicum remedium dicens: *Facite ergo fructus dignos pœnitentie.* Ubi Chrysostomus, hom. 10, notat, tunc Joannem implevisse quod de illo prædictum fuerat Isaiae 40, scilicet, ducturum homines, ut rectas facerent semitas Domini; nam *pœnitentia sola est, ait, que rectam facit viam, que in peccatore erat obliqua.* Unde Jerem. 18: *Pone tibi amaritudinem, et dirige cor tuum.* Et ideo e. 8 conqueritur: *Nunquid qui cadit, non resurget? attendi et auscultavi, nullus est qui agat pœnitentiam de peccato suo dicens: Quid feci?* Quæ testimonia cum moralia sint, ad omnem statum hominum et omnem legem se extendunt. Sed specialiter quod etiam in lege naturæ fuerit necessarium hoc remedium, sumi potest ex Job ult.: *Idcirco me reprehendo, et ago pœnitentiam, etc.*, et ex pœnitentia Nini-vitarum, quam Christus laudat, Matth. 42.

4. Quæ omnia testimonia non possunt de sola virtuali pœnitentia intelligi, sed de formalis. Primum, propter Scripturæ proprietatem; debet enim in proprio sensu intelligi, si commode potest; præsertim quia ad significandam hanc proprietatem et veritatem necessariam pœnitentia, utitur Scriptura variis nominibus indicantibus hanc proprietatem, ut nomine pœnitentia, doloris, tristitia, gemitus, et similibus. Deinde quia non aliter sacra Scriptura requirit fidem, vel charitatem, vel alios similes actus, quam pœnitentiam; ergo, sicut alii sunt formaliter necessarii, ita et pœnitentia. Denique quia ita intelligent Sancti Patres. Unde Augustinus, Concione 1 in principium Psal. 30, loquens de confusione pro peccato commisso, dicit: *Hanc confusione non formidat Christianus; imo, si hanc non habeat, æternam habebit;* et lib. de Pœnit. medicina, cap. 5: *Non satis est, inquit, mores in melius mutare, sed oportet satisfacere etiam Deo per pœnitentia dolorem;* et ep. 50, circa finem: *Nisi egeris pœnitentiam, salvus esse non poteris; quomodo enim gaudebis suis correctum, nisi doleas suis perversum?* Cyprianus, lib. de Lapsis, circa finem: *Illi sola superest pœnitentia, quæ satisfaciat; qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactio nis viam claudunt.* Et Gregor., hom. 20 in Evangelia: *Ventura, inquit, ira est animadversio ultionis extremæ, quam tunc peccator non effugiet, qui nunc ad pœnitentia lamenta non recurrit.* Idem, hom. 31 et 34, et 3 par. Pastoralis, c. 31. Et de eadem re optime lo-

Aliquando posse peccatum mortale remitti sine formalis pœnitentia. Assertion secunda.

6. Nihilominus dico secundo: aliquando potest remissio peccati mortalis obtineri sine formalis actu pœnitentia. Hæc est sententia Scoti et Gabrielis, quos supra citavi; et eamdem tenet Major, dist. 13, q. 4; et Medina, tract. 1 de Pœnit., quæst. 2, ad 3; Navarr. in Summ., cap. 1, num. 40; et Vega, lib. 6 in Trident., cap. 33 et 34. Soto etiam supra hoc admittit in duobus casibus. Prior est de martyrio; posterior, quando peccata sunt oblita. Sed etiam in casu martyrii necessaria est aliqua oblivio saltem actualis, quia per se loquendo, etiam is qui ad martyrium fertur, si conscientiam habet peccati mortalis, tenetur formalem pœnitentiam præ-

mittere, si potest, ut late ostendi in 3 tomo 3 partis, disp. 29, sect. 2 et 3; ubi etiam de privilegio martyri dixi; quod statim insinuabo. Casus ergo de peccatis oblitis communis est, et mihi certus; et expresse traditur a D. Thoma, q. seq., art. 1, ubi mentem ejus amplius explicabimus. Ratio vero a posteriori est, quia in eo casu excusatur homo ab obligatione agendi pœnitentiam (suppono enim oblivionem esse naturalem et inculpabilem); pœnitentiae enim præceptum non obligat, nisi supposita conscientia peccati mortalis, quia solum propter illud delendum necessaria est; ergo non peccabit ille homo non agendo pœnitentiam; ergo potest alio actu vel remedio consequi peccatorum veniam. Patet hæc ultima consequentia, quia alias homo ille implendo omnia præcepta, quæ illi possunt occurrere ut necessaria et sufficientia ad salutem, et habens fidem et spem, ut supponimus, adhuc maneret extra statum salutis; quod est magnum inconveniens, alias nunquam homo moraliter posset esse quietus, sed deberet semper iterare actum pœnitentiae, ne forte oblitus sit alicujus peccati.

7. *Que oblivio excusat a formalí pœnitentia.* — Hinc vero ulterius addo, hunc casum oblivionis extendendum esse, non solum ad oblivionem habitualem, seu in actu primo, sed ad actualem seu in actu secundo, quæ dici solet naturalis inconsideratio; quod immerito Soto et alii negare videntur. Probatur, quia in rebus moralibus eamdem vim habet ad excusandum actualis inconsideratio inculpabilis, pro eo instanti, vel tempore quo est, quam habet altera oblio; ergo et in praesenti habebit. Antecedens certum est ex his quæ traduntur in 1. 2, q. 6, art. 6. Et ratio breviter est, quia naturalis inconsideratio, dum est, ita causat involuntarium, sicut ignorantia vel oblio quandiu durat; quia ad voluntum non sufficit habitus, sed necessaria est actualis cogitatio. Ratio vero a priori est, quia posita hac naturali inconsideratione, vel obliione, voluntas potest per formalem actum dilectionis super omnia converti in Deum, non exercendo pro tunc formalem actum pœnitentiae; si autem habeat illum actum amoris, statim justificatur; ergo consequitur remissionem peccati sine formalí actu pœnitentiae. Major probata est in simili in superioribus, quia ex parte intellectus cum illa inconsideratione peccati potest esse actualis consideratio divinæ bonitatis, et alicujus motivi, quod inducat ad diligendum Deum super

omnia; nec ex parte intellectus plus requiriatur. Ex parte autem voluntatis imprimis est libertas, et distinctio sufficiens inter ipsos actus ut unus possit sine alio exerceri, et independentia eorum inter se; nam actus dilectionis natura sua prior est, et independentis ab actu doloris; et ideo homo justus facillime potest illum sine alio elicere; et supra diximus, actum doloris posse e converso sine actu amoris fieri; ergo nihil obstare potest, quominus in eo casu possit voluntas verum et solum amorem elicere.

8. *Objectio solvit.* — Dicet fortasse aliquis, in eo casu denegaturum Deum supernaturale auxilium ad actum supernaturalem amoris, et ideo fore mere naturalem, ac proinde insufficientem ad tollendum peccatum. At hoc improbabile est, et voluntarie dictum, tum quia ex parte illius hominis nulla est culpa actualis, propter quam Deus neget tale auxilium; propter præteritam autem non negat, ut supra ostendi; tum etiam quia vel est sermo de auxilio excitante; et hoc non negat, quia potius supponitur ille homo ex parte intellectus sufficienter et actualiter excitatus per considerationem fidei, quæ ex parte intellectus excitatio sufficiens est, et secum afferit excitationem voluntatis, quantum est ex se; vel est sermo de auxilio concomitante, vel concursu; et hunc Deus non negat supposito priori, nisi ex defectu hominis, ut supra etiam probavi; ergo ex nullo capite impossibile est exercere tunc amorem sine formalí dolore.

9. *Per actum amoris hominem justificari sine formalí pœnitentia.* — Superest probanda altera conditionalis propositio, scilicet, si homo habeat actum amoris super omnia, statim justificari. Quam adeo certam existimavit esse Petrus Soto, ut non dubitaverit dicere esse de fide. Et eamdem docet Cajetan, q. 87, a. 1; et Greg., in 1, d. 17; et multa circa illam tractat Adrian., Quodlib. 7, q. 4. Et probatur breviter, nam illa verba Joan. 14: *Qui diligit me, diligitur, etc.*, æquivalent illi conditionali. Item illa 1 Joan. 4: *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Sumitur etiam ex Proverb. 8 et 10: *Ego diligentes me diligo, et: Universa delicia operit charitas.* Et similia verba habentur 1 Petri 4. Unde Bernardus, epist. 170: *Nemo se amari dissidat, si jam amat, neque enim redamare pigebit eum, qui nos amavit necdum amantes.* Et August., lib. 2 contra Cresconium, c. 12, de peccatis loquens, ait: *Mundantur ipsa, quæ omnibus supereminet,*

charitate, quæ si adsit, omnia recte sunt; si vero absit, omnia frustra sunt; et 14 de Civitate, c. ult., inquit, charitatem dividere inter filios Dei et filios perditionis. Ac denique Gregor., hom. 33 in Evangelia, ait, charitatem esse ignem consumentem rubiginem peccati.

10. *Probatur ratione.* — Ratio vero est, quia actus charitatis est perfecta conversio animæ ad Deum, et virtute continet pœnitentiam, et aversionem a peccato, et propositum placandi Deo in omnibus; ergo infallibiliter secum afferit conversionem Dei ad hominem, juxta illud: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos;* ergo secum afferit remissionem peccati. Et confirmatur, quia supra ostendimus solum actum contritionis, si contingat haberi sine actu formalis amoris, esse veram contritionem, et consequenter excludere culpam; ergo multo magis hoc faciet actus dilectionis. Patet consequentia, quia ulerque est per se necessarius, et continet alium in virtute et proposito; et aliunde actus dilectionis excellentior est. Unde confirmatur ultimo, quia hic actus de se est connaturalis dispositio ad infusionem habitus charitatis, qui habitus habet gratiam sanctificantem infallibiliter sibi conjunctam, et consequenter etiam remissionem peccati mortalis; ergo, etc. De qua ratione vide August. de Spiritu et littera, c. 32. Ubi propter hanc causam vocat dilectionem justitiam, qua justi efficiuntur, quia habet inseparabiliter conjunctam dilectionem Dei simpliciter erga nos.

Extra casum oblivionis non remitti peccatum sine formalí pœnitentia. Assertio tertia.

11. Tertio dicendum est, extra casum naturalis oblivionis, vel inconsiderationis, nonquam remitti peccatum sine formalí actu pœnitentiae. Ita docent omnes, excepto Medina, tract. 1 de Pœnit., q. 12, art. 2, ubi ait, licet homo cogitet de Deo et peccatis suis, posse pro libertate sua habere actum dilectionis, quem vocat fructuosum et meritorium, sentiens esse sufficientem ad justificationem. Sed oppositum recte declaravit Corduba, lib. 1, q. 13. Estque non solum securior, sed etiam verior sententia. Et videtur plane sequi ex assertione prima. Nam, per se loquendo, hoc est medium necessarium ad illum effectum; ergo, quando potest commode adhiberi, non dabatur effectus sine tali medio. At vero, quando homo cogitat actu de suis peccatis, potest facile adhibere remedium pœnitentiae;

et non legitime excusabitur exercendo solum actum amoris, quia amor non impedit peccatorum detestationem, si actu cogitantur; inquit movet ad illam, ut vix homo possit contineare dolorem, si vere amat, etiamsi velit, maxime quando intelligit peccata nondum fuisse remissa.

12. *Memoria peccatorum debet esse practica, ut non excusat.* — Addo etiam, licet absolute possit unus actus ab alio separari, tamen supposita voluntate efficaci expellendi culpam, quam formaliter vel virtute habet, qui vere amat, et supposita necessitate talis medii, et recognitionis peccatorum, non posse separari, ut in superioribus etiam dixi. Videantur ibi dicta, nam hic procedunt cum eadem proportione. Solum oportet advertere, necessarium esse ut memoria peccatorum practica sit, id est, ut occurrant tanquam detestanda et delenda; nam alioquin non repugnat habere hominem cogitationem quasi speculativam de peccato, et habere naturalem inconsiderationem detestationis ejus; ut autem homo moveatur ad exercendum actum, non satis est cogitatio ipsius objecti secundum se, sed necessaria etiam est aliqualis ipsius actus exercendi consideratio. Hanc vero, si moraliter et regulariter loquamus, semper excitabit amor, si verus est, præser-tim si conjunctam habet memoriam divinæ offensionis.

Deficiente formalí pœnitentia, necessaria est virtualis, et formalis in voto. Assertio quarta.

13. Ultimo dicendum est, quando deest pœnitentia formalis, necessariam esse virtutem cum proposito et voto ipsius formalis, ac propterea necessarius est amor super omnia. Unde sine altero ex his duobus actibus nonquam remittitur mortale peccatum, secluso sacramento, vel speciali privilegio. Fere hæc omnia constant ex supra dictis. Nam ad remissionem peccati necesse est, ut voluntas efficaciter avertatur a peccato, quod non potest nisi per pœnitentiam formalem vel virtutem; et, cum necessaria sit, per se loquendo, formalis pœnitentia, si illa desit in re, oportet ut saltem in voto habeatur; non continetur autem in virtute et in voto, nisi in dilectione super omnia; ergo, si formalis contritio desit, necessaria est illa dilectio; ergo alter ex his actibus necessarius est. Addidi vero, *extra sacramentum*, quia cum illo sufficit atritio; de qua postea. Dixi etiam, *nisi*

ex privilegio, propter martyrium, in quo, ut opinor, potest homo justificari sine formalis contritione, et amore super omnia. Sed illud est speciale privilegium; de quo dixi late in disputatione 29 supra citata.

14. Addit præterea Vega, lib. 6 in Trident., c. 38, per solam orationem posse peccatorem obtinere remissionem culpæ mortalis sine formalis amore vel dolore, quia etiam oratio habet infallibilem promissionem. Sed est singularis sententia; et mihi displicet, quia est contra doctrinam generalem Conciliorum et Sanctorum, et universales locutiones Scripturæ, quibus supra necessitatem pœnitentiae amoris ostendimus; nam hæc necessitas postulat ut saltem virtute habeantur. Item, qui petit veniam peccatorum, jam de illis cogitat; ergo indebit petit veniam sine remedio, quod ipse potest et debet adhibere; nam oratio, ut exaudiatur infallibiliter, debet habere conjuncta convenientia media, quatenus a Deo exiguntur et ab homine exhiberi possunt; alioqui temere petitur a Deo aliquid sine huiuscmodi mediis. Sicut qui peteret magnam gloriam sine magnis meritis, male peteret, et non mereretur exaudiri; illa ergo petitio non habet infallibilem promissionem. Ergo petenda est a Deo vera pœnitentia, et auxilium a illam, et consequenter remissio peccatorum; quia non est minus necessaria pœnitentia, vel conversio cordis, ad remissionem peccati, quam merita ad gloriam; et utrumque est in potestate nostra cum divina gratia; hanc ergo præcipue poscimus, cum remissionem peccatorum postulamus, et præterea recognoscimus nostram pœnitentiam per se non sufficere, nisi liberalis Dei remissio intercedat.

15. *Objectio ex Patribus.*—Una vero superest objectio contra necessitatem pœnitentiae; nam Patres interdum plures causas vel remedia hujus remissionis assignant, æque tribuentes hunc effectum charitati, vel eleemosynæ, vel orationi, ac ipsi pœnitentiæ; sicut ergo pœnitentia per se, et sine aliis remedii, potest interdum habere hunc effectum, ita et alia remedia sine illa. Antecedens patet ex Origene, hom. 2 in Levitic., ubi hæc numerat, baptismum, charitatem, martyrium, eleemosynam, ex Danielis 4, remissionem injuriarum ex Matth. 6, et correctionem fratris a via mala ex Jacobi 1; August., lib. 2 cont. Crescon., ubi quatuor numerat, verbum veritatis, sacrificium contriti cordis, eleemosynam et charitatem; Chrysost., homil. 22 ad

Popul., ubi prius numerat compunctionem et eleemosynam, postea vero addit aliud remedium his verbis: *Non habes pecuniam, non habes compunctionem, ecce Propheta clamat: Prohibe linguam tuam a malo*; etc., et in *sicut tibi sufficiet*; ubi significat mutationem vitæ sine compunctione cordis sufficere. Idem, homil. 4 in 2 ad Corint., in fine partis moralis, præter detestationem peccatorum, ponit submissionem animi, gratiarum actionem in adversis, eleemosynam, oblivionem acceptarum injuriarum, et assiduam precatiōnem. Et ad hunc modum loquuntur frequenter alii Sancti.

16. *Chrysostomo satisfit.*—Inter hæc testimonia præcipue sunt obscura illa verba Chrysostomi: *Si non habes compunctionem*, etc. Intelligo tamen, nomine compunctionis significasse ibi sensibilem dolorem et afflictionem, et voluisse dicere mutationem vitæ sufficere, per quam non solum intellexit propositum futuræ vitæ, sed etiam detestationem præteritæ. Quod sumo ex eodem Chrysost., hom. 42 in Matth., in fine, ubi eadem remedia numerat ad remissionem peccati, et distinguunt compunctionem a contritione cordis, et contritum cor dicit *appriime requiri*.

17. *Aliis testimonis respondetur.*—Circa alia vero remedia, quæ Sancti ponunt, considerandum est Sanctos in his remedii numerandis non servare leges rigorosæ partitionis seu divisionis, sed coacervatim numerare omnia quæ conferunt ad remissionem peccati, sive sit tanquam dispositio proxima, sive ut remota, sive id sit ad remissionem culpæ, sive ad satisfactionem pro pœna, sive per modum impetrationis, sive per modum dispositionis, sive etiam per modum sacramenti. Unde multa ex iis remedii, licet conferant, non tamen sunt simpliciter necessaria; nullum tamen est quod sine pœnitentia sufficiat. Nam de baptismo, jam supra ostendimus, sine pœnitentia non remitti peccatum actuale mortale. De martyrio, verum quidem est, interdum in eo posse remitti peccatum sine pœnitentia formalis; sed includitur votum pœnitentiae formalis in ipsa voluntate martyrii, quæ virtualis quedam est pœnitentia, ut supra suo loco dixi. De charitate jam dictum est quomodo habere debeat conjunctam pœnitentiam. De verbo veritatis, quod Augustinus ponit, certum est requiri eo modo, quo fides necessaria est, non tamen sufficit sine dispositione voluntatis, quæ pœnitentiam includit. Denique opera misericordie, vel pa-

tientiae, et similia, conferunt quidem, vel ad impetrandam veram pœnitentiam, si ex fide et aliquo modo supernaturali fiant, vel ad satisfaciendum pro pena, si culpa supponatur remissa; non tamen per se sufficiunt ad remissionem culpæ, nisi charitas et vera pœnitentia intercedant. Similiter oratio utilissima est ad impetrandam remissionem peccati; non est tamen semper necessaria necessitate medii, nam interdum Deus prævenit et dat efficax auxilium, etiam non petenti; de quo late Vega, lib. 6 in Trident., c. 38; nec ipsa per se sufficit ad impetrandam remissionem culpæ, nisi impetraret veram pœnitentiam, per quam remittatur culpa, ut supra dictum est.

SECTIO II.

Utrum de potentia absoluta possint peccata mortalia sine pœnitentia remitti.

1. *Quorundam opinio.*—Sensus questioonis esse debet de pœnitentia tam formalis, quam virtuali, perfecta, vel imperfecta, ita ut questionis sit, an sine omni motu peccatoris in Deum, vel adversus peccatum, hoc fieri possit. Et hoc modo multi negant posse tolli peccatum ab homine sine pœnitentia. Ita tenent Soto, d. 13, q. 1, art. 2, dub. ult.; et Petrus Soto, lect. 4 de Pœnit.; et frequenter Thomiste in hanc sententiam inclinant propter verba D. Thomæ in hoc artic. 2: *Impossible est*, etc. Verumnam hoc *impossible* apud D. Thomam non semper significat implicationem contradictionis. In præsenti ergo sufficienter exponitur secundum legem ordinariam, et considerata rerum natura, ut in commentario latius dixi, atque etiam Ledesma circa eundem articulum indicavit, 1, part. 4, q. 27, artic. 2.

2. *Fundamentum ejus.—Evasio.—Præcluditur.*—Fundamentum hujus sententiae est, quia voluntas, semel conversa ad creaturam per peccatum, manet moraliter eodem modo conversa quandiu non mutatur; non potest autem mutari, nisi per aliquem actum proprium; ergo sine illo non potest fieri ex conversa aversa, vel e contrario; ergo non potest ab illa tolli peccatum sine motu ejus, quia nisi tollatur illa conversio ad creaturam, non tollitur peccatum. Dices, posse voluntatem mutari per infusionem alicujus habitus, qui formaliter conferat conversionem oppositam conversioni peccati; nam conversio peccati, quæ manet, et tollenda est per remissionem ejus, habitualis est; ergo per oppositum ha-

bitum potest auferri. Sed contra, quia istæ conversiones sunt diversorum ordinum seu generum, et ideo non sunt oppositæ; nam contraria debent esse ejusdem generis. Antecedens patet, quia conversio habitus physica est per realem informationem cuiusdam qualitatis; conversio autem peccati est moralis, quia actus semel factus, et non retractatus, moraliter permanere censemur; ergo non sufficit una conversio ad excludendam aliam, sed moralis conversio per morale debet auferri, quæ non inducit nisi per oppositum actum. Sicut e converso, quando voluntas convertitur ad bonum objectum, et postea manet moraliter conversa transacto actu, non potest Deus ab illa auferre talem conversionem, donec ipsa per contrarium actum movatur; ergo similiter, etc.

3. *Contrarium sententiam tenet Scot.*, 4, d.

14, q. 1, § *Ez his*, et d. 16, q. 2; Gabr., d.

14, q. 1, artic. 1, not. 2, et artic. 2, conc. 1; Okam, in 4, q. 8, dub. 2, lit. N, et q. 9, lit. E; Medin., Cod. de Pœnit., tract. 1, q. 7 et 12.

Hic auctores in hoc fundantur, quod transacto actu peccati, nihil manet in homine intrinsecum, unde denominetur peccator, seu esse in peccato; sed ab actu præterito denominatur, non simpliciter, sed prout subest ordinationi divina, qua talis homo propter talem actum ordinatus est ad talem pœnam, seu ab obligatione ad pœnam, quæ inde manet,

quam dicunt esse reatum peccati, ut hoc sensu intelligendum sit, quod dixit August., lib. 4 de Nuptiis, cap. 26, *peccatum transire a tu, et manere reatu*. Unde Basil., in Constit. monast., c. 5: *Peccata (inquit) eo usque durant, quandiu prævæ actions durant, sublati enim his, una etiam peccati substantia deletur, et evanescit, licet peccantibus pœna propter*

peccatum sit reposita. Ex hoc ergo fundamento sic colligunt. Potest Deus non ordinare talem hominem ad pœnam, etiam si ipse nullum actum pœnitentiae faciat; ergo potest remittere peccatum sine pœnitentia. Hoc vero fundamentum semper mihi visum est falsum.

Primo, quia hinc sequitur in justificatione non remitti culpam, sed pœnam tantum, vel saltem sequitur, remitti peccatum, nihil aliud esse, quam remitti pœnam. At hoc falsum est, tum quia Concil. Trident., sess. 5, decret. de Orig. peccat., c. 3, definit, in justificatione auferri totum id, quod veram et propria rationem peccati habet; at pœna non habet veram rationem peccati, sed illam supponit. Item quia non semper tota pœna au-

fertur in justificatione; ergo nec aufertur totum id, quod peccati rationem habet; quia si peccatum, ordinatum a Deo ad pœnam condignam, habet rationem peccati, etiam ordinatum ad partem aliquam illius pœnae retinebit aliquam rationem peccati. Imo juxta illam sententiam, quando remittitur peccatum, solum tollitur seu cessat ordinatio divina ad pœnam; illa autem ordinatio nec habet rationem peccati, nec illud constituit, sed supponit.

4. Sensus questionis duplex. — *Prioris resolutionis.* — Ut ergo inter has sententias judicium feramus, advertendum est, duas hic posse tractari quæstiones. Una est, an sine proprio actu peccatoris possit illi peccatum remitti per alia dona Dei; alia est, an sine actu peccatoris possit peccatum remitti, et sine aliis donis creatis, sed per solam efficaciam divinæ voluntatis destruentis ipsum peccatum. Prior quæstio est propria hujus loci, in qua verisimilius censemus posse Deum remittere culpam sine actu pœnitentiae, imo et omnino sine actu peccatoris, conferendo ei alia dona. Quam sententiam præter auctores citatos in secunda sententia, tenent hanc partem communiter Thomistæ, tum hic, tum in 1. 2, q. 443, art. 2. Et probatur primo, quia præcipuum ex his donis est gralia unionis hypostaticæ, quæ non potest alicui naturæ conferri, quin sanctificetur. Posset autem Deus (ex communione sententia) assumere hypostaticæ naturam hominis peccatoris, et per ipsam assumptionem illam sanctificare et mundare a culpa, etiam si toto priori tempore in peccato fuisset; quæ tamen in instanti assumptionis non posset habere actum natura prævium ad assumptionem, ut latius probatur in materia de Incarnatione. Secundo, D. Thomas et omnes fere docent posse hominem dormientem in statu peccati mortalis justificari per martyrium sibi voluntarium ex præcedenti voluntate; et tamen in illo non præcedit actus quo remittatur peccatum, sed remissio fit per infusionem gratiæ; nam prior voluntas martyrii, quæ præcessit, non abstulit moralem maculam peccati, seu culpam, sed eam integrum reliquit. Tertio fere idem argumentum sumitur ex remissione peccati, quæ nunc fit per sacramentum cum sola attritione quæ interdum etiam tempore præcedit, nam etiam illa relinquunt integrum peccati maculam, et tamen Deus per sacramentum illam aufert infundendo habitus; posset ergo idem facere

absque ullo motu præcedenti; sicut enim nunc supplet imperfectionem illius motus et insufficientiam, ita posset omnino supplere carentiam ejus. Nam, quod attinet ad formallem remissionem culpæ, perinde fere est habere motum insufficientem, ac nullum habere, quandoquidem motus ille natura sua non repugnat formaliter culpæ, sed potest esse simul cum illa.

5. Atque hinc tandem concluditur ratio, quæ mihi videtur propria, scilicet, quia actus peccatoris non requiritur ad remissionem peccati, tanquam forma per se ipsam formaliter excludens culpam, sed tanquam dispositio congrua, et ex natura rei, et ex divina ordinatione; non repugnat autem Deum conferre effectum formalem sine prævia dispositione ad formam, quæcunque tandem illa forma sit; quod etiam in naturalibus manifestum est. Et in præsenti declaratur: nam, si contrito, verbi gratia, non est forma per se ipsam expellens peccatum, ergo posita contritione adhuc est necessaria alia forma, quæ illud expellat. Unde, si Deus non adhiberet illam formam, cum contritione adhuc maneret peccatum, quod de potentia absoluta facere posset, cum remittere peccatum homini contrito sit novum beneficium gratiæ, ut supra dixi; ergo etiam e contrario potest illam formam infundere sine contritione, et sine alia dispositione peccatoris, et ita culpam remittere.

6. Neque contra resolutionem hanc urget fundamentum prioris sententiae. Recte enim ibi resonsum est, sine actibus ipsius peccatoris posse a Deo in illo fieri talem mutationem, et conversionem habitualem, quæ sufficiens sit ad excludendum peccatum. Cum autem replicatur, hanc mutationem esse physicam, et ideo per se non posse excludere moralem culpam et aversionem, quam reliquit peccatum, respondet negando hanc posteriorem partem seu consecutionem, quia illa mutatio physica, quæ in animo fit per infusionem gratiæ, est adeo divina et excellens, ut ab homine tollat etiam deformitatem moralem peccati mortalis, quia reddit hominem objectum proportionatum divini amoris supernaturalis, et ita non relinquit odio dignum quod, facit peccatum, et consequenter non relinquit illum dignum æternæ pena, sed potius gloria, nec relinquit conversum ad creaturam, sed ad Deum. Unde, licet talis conversio non fuerit per proprium actum comparata, et sub ea ratione non di-

catur moralis eo modo quo culpa, nihilominus intrinsece et per se dici potest moralis, quatenus reddit hominem bonum et sanctum moraliter, id est, in ordine ad bonos mores; hoc ergo satis est, ut per talem mutationem fieri possit remissio peccati.

7. Quomodo sit intelligendum, peccatum semel commissum semper manere, quandiu non retractatur. — Ex quo colligitur non esse universaliter verum in ordine ad divinam potentiam, quod ab aliquibus dici solet, peccatum semel commissum semper manere, quandiu retractatum non est, et ab illo denominari hominem peccatorem, seu esse in peccato quandiu per contrariam retractationem non impeditur hæc denominatio. Constat enim in eo casu, in quo Deus infunderet habitus gratiæ et charitatis homini dormienti, peccatum transactum jam non manere nec actu, nec reatu, seu morali duratione, et tamen ab ipso retractatum non esse. Illud ergo assertum aut solum intelligendum est de lege, et secundum potentiam ordinariam, et cum aliquibus limitationibus, scilicet, ut sermo sit de peccato actuali et mortali, et de retractatione formalis, aut virtualis, perfecta, vel imperfecta, juxta superius dicta de contritione et attritione. Vel certe (et fere in idem reddit) subintelligenda est conditio, nisi Deus altiori modo remittat hujusmodi peccatum per infusionem altioris doni. Et ideo D. Augustinus, d. lib. 1 de Nuptiis, cap. 26, generalius dixit, peccata præterita, licet transeant actu, manere reatu, nisi remittantur; possunt autem remitti sine propria hominis retractatione, ut ostensum est. Sicut etiam ante legem gratiæ verum erat dicere, peccatum mortale durare quandiu non retractabatur per contritionem vel amorem super omnia; nunc autem non est verum, quia sine tali retractatione remitti potest, nisi contritionis nomine intelligatur etiam attritio formata per gratiam, vel sub amore super omnia includatur habitus charitatis deo infusus.

8. Respondetur ad exemplum de actu bono. — Ethinc etiam facile respondetur ad exemplum, quod afferebatur de actu bono, quia non potest ab homine auferri bonitas, vel rectitudi ejus, quandiu non retractatur. Dicendum enim imprimis est, non esse similem rationem, quia malum culpæ non potest fieri in nobis sine nobis aliquo modo cooperantibus; et contrario vero bonum potest in nobis a Deo fieri sine nobis. Et eadem ratione potest Deus malum culpæ a nobis sine nobis auferre per

infusionem gratiæ et virtutum; bonum autem virtutis non aufertur a nobis sine nobis, id est, nisi nos ipsi tali bono privemus nos; neque id est consentaneum divinæ bonitati. Sic ergo non potest Deus, se solo, hominem in peccato constituere; potest tamen illum, se solo, a peccato mundare.

9. Objectio de peccato originali. — Solvitur.

— Dices: nonne homo in peccato concipitur, quod non commisit, nec aliunde illud habere potest, quam a Deo, qui animam infundit? Respondetur, falsum esse hoc posterius, illud vero prius limitandum esse; unde hoc exemplum potius confirmat quod dicimus. Nisi enim omnes prius aliquo modo in Adamo peccaremus, non possemus in peccato originali concipi, et ita illud peccatum non a Deo, sed ab hominis voluntate trahit originem, quæ licet in uno individuo fuerit, tamen moraliter fuit voluntas totius naturæ; et ideo dixi malum culpæ non esse in nobis *sine nobis aliquo modo cooperantibus*, scilicet, vel voluntate propria in peccatis actualibus, vel voluntate capitis in originali. Justitia autem potest sola Dei voluntate infundi. Et quamvis nunc non infundat illam adultis, nisi propria voluntate consentiant, nec parvulis, nisi saltem consentiant aliena, scilicet, per Christum tanquam per supremum caput hominum, et mediatrix inter ipsos et Deum, et Ecclesiam applicantem illi remedium a Christo relicum, tamen de potentia absoluta, potest Deus, sine interventu alicuius voluntatis humanæ, peccatum originale auferre, quamvis illud non potuerit introduci in humana natura sine defectu alicuius voluntatis humanæ.

10. Privati oboni, quæ non sit culpa, potest fieri a Deo. — Remittere ergo peccatum est opus Dei, quod potest se solo facere; introducere autem peccatum non est opus Dei, ut possit ab ipso fieri. Privatio autem alicuius boni, quæ rationem mali culpe non habeat, etiam potest a solo Deo fieri sine ulla causa, vel cooperatione hominis; posset enim Deus sua voluntate privare hominem habitibus gratiæ et virtutum; tamen (ut dicebam) in his bonis animæ nunquam Deus id facit, quia non est ita consentaneum bonitati ejus. Et eadem ratione si in actu bono semel facto consideretur vis ad præmium aliquod, quod in homine relinquit, etiam potest Deus hominem privare tali præmio sine ejus culpa, sed sola voluntate sua, sicut potest remittere pœnam peccati sine ulla pœnitentia, vel retractatione ejus. In quo est aliqua similitudo inter actum

bonum et malum, quoad aliquem effectum ejus; inter ipsum autem peccatum, et remissionem ejus, seu bonum illi oppositum, semper versatur differentia assignata.

SECTIO III.

An possit mortale peccatum remitti sine infusione gratiae habitualis.

1. Prima opinio. — Fundamentum. — Altera quæstio, quam proponimus, magis spectat ad materiam de gratia quam ad præsentem, et ideo breviter illam attingemus; non enim possumus omnino illam omittere, quia nonnulla inferius dicenda ab illa pendent, ideoque ab aliis Theologis hic tractatur. Prius vero quam de illa dicamus, aliam quæstionem hic incidentem separare et expedire necesse est. Potest enim quæri an interveniente actu peccatoris formaliter, vel virtute retractantis peccatum, possit illi peccatum remitti sine alia gratia, seu justitia habituali. Non enim desunt Theologi qui negent hoc fieri posse, etiam de potentia absoluta. Et videatur fuisse opinio Cajetani, 4. 2, q. 413, art. 2; ille tamen non loquitur expresse de infusione habitus, sed absolute de infusione charitatis. Aliqui vero moderni tenent aperte hanc opinionem, ita ut asserant, de potentia absoluta non sufficere retractionem peccati per actualem penitentiam ad remissionem ejus sine infusione habitualis gratiae, vel alterius doni perfectioris illa. Fundamentum est, quia peccatum est privatio gratiae habitualis; privatio autem tolli non potest, nisi per contrariam formam. Secundo, quia nisi Deus gratiam infundat, non potest deponere odium et indignationem, qua est offensus homini propter peccatum; ergo nec potest remittere peccatum, si gratiam non infundit. Antecedens patet, quia si non removet malum, quod peccatum intulit, quomodo dici potest deponere indignationem et odium? cum ratio talis odii ex parte hominis, qui est objectum illius, non sit nisi hoc malum. Sicut enim fieri non potest ut dum Deus conservat gratiam in homine, quem per illam amabat, illum non amet, ita e contrario quandiu non auferat malum privationis gratiae, fieri non potest quin hominem odio habeat, quem prius odio habebat.

2. Sine infusione habitualis doni posse peccatum remitti. — Communis sententia. — Perfecta remissio peccati fieri non potest sine gratia infusione. — Nihilominus communis sen-

tentia est, posse Deum remittere homini peccatum, sine infusione alicujus habitualis doni, facta in tali homine sufficiente mutatione per aliquem actum. Hoc ut minimum sentit Bonav., 4, d. 17, 1 par., art. 4, q. 1; alios statim referam, præmissa declaratione multorum, qui dictam sententiam ita exponunt. Dupliciter potest peccatum remitti: uno modo, perfecte et exacte, restituendo hominem ad pristinam rectitudinem et amicitiam; secundo modo, imperfecte, tollendo quidem ab homine quidquid pertinet ad formalem rationem culpe et offensæ, ita ut jam non maneat objectum dignum divini odii et indignationis, non tamen restituendo illum ad priorem rectitudinem et statum justitiae. Prior modo dicunt non posse peccatum sine gratiae infusione remitti, quod est per se notum et manifestum; quia peccatum dejicit hominem ab illo statu, et ideo quandiu ad illum non reducitur, non est facta integra et perfecta remissio. Atque hoc modo interpretantur D. Thomam in illo art. 2, q. 413, 1. 2, et satis apparenter, quia in titulo non absolute inquirit de remissione peccati, sed de tali remissione quæ sit impii justificatio, et hanc concludit non posse fieri sine gratiae infusione, quia justificatio est translatio ad statum perfectæ rectitudinis, ut art. 1 declaraverat. Unde quia de facto, et secundum potentiam ac legem ordinariam, remissio peccati non fit, nisi per veram justificationem, ideo concludit necessariam esse infusionem gratiae ad remissionem peccati. Quod absolute et simpliciter est verum de lege ordinaria; in sensu vero quasi composito est verum de potentia absoluta, scilicet, supposito quod remissio futura sit perfecta, et per veram justificationem hominis. Et hoc sentire etiam videtur Scotus, 4, d. 1, q. 6, § Ad argumenta, in fine, dum ait in justificatione peccatoris duplē esse mutationem: unam privativam, qua ex inimico fit non inimicus; aliam positivam, qua ex indigno fit dignus, et hanc fieri non posse sine forma infusa. At perfecta remissio utramque mutationem includit; et ideo in hoc sensu fieri non potest absque gratia.

3. Imperfecte potest peccatum remitti sine infusione gratiae habitualis, per aliquam mutationem hominis. — Ratio redditur. — Posteriori autem modo dicunt posse remitti peccatum sine gratia habituali per aliquam mutationem actualem hominis. Ita opinatur Conrad., dict. art. 2, ubi ait Scotum in re non contradicere divo Thomæ. Idem expresse

Ferr., 3 Contra gent., c. 157; Soto, lib. 2 de Natur. et grat., c. 18; et in 4, d. 13, q. 1, art. 2, dub. ult., ut certum supponit posse peccatum remitti sine gratia habituali, quæ sit qualitas infusa. Idem sentit Ledesm., 4, 1 part., q. 27, art. 2; Medin., 1. 2, q. 113, art. 2, dub. 2, junctis his quæ docet, q. 110, art. 4; ubi etiam Zumel, q. 112, art. 2, disp. 2, ait esse rem certam, de quo non est controversia, posse peccatum remitti sine donis habitualibus infusis, si actus intercedant. Bellarm., lib. 2 de Justifie., c. 16, dicit aversiōnem et maculam non posse auferri sine infusione habitus; rationem autem offenditionis et inimicitiae auferri posse. Denique D. Thomas, 4, d. 17, q. 1, art. 3, q. 4, ita dicit, requiri gratiam ad remissionem peccati, sicut ad meritum; constat autem qualitatem gratiae non esse necessariam ad meritum de potentia absoluta, licet sit necessaria ad optimum et connaturalem modum meriti. Eodem modo procedit q. 28 de Veritate, art. 2. Capreol. vero in 4, d. 1, q. 2, a. 3, respondens Scoto, et afferens hac loca D. Thomæ, sic ait: *Et puto sine temeraria assertione, quod hoc non solum est impossibile potentia Dei ordinaria, immo potentia absoluta; tamen, ut securius loquamur, restringamus dictum et dicenda ad potentiam Dei ordinariam.* Ratio generalis reddi potest, quia peccatum per actum solum introductum est, absque generatione alicujus habitus realis et physici, seu positivi; quamvis enim per actum peccati generari possit vitiosus habitus, tamen nec illud est per se ac semper necessarium ad rationem vel statum peccati, nec quando fit talis habitus, ille pertinet ad substantiam peccati; potest enim peccatum tolli manente illo habitu, et posset talis habitus destrui, perseverante homine in statu peccati. Igitur peccatum habitualis seu esse in peccato, per solum actum introducitur; ergo per actum contrarium destrui potest, maxime per potentiam absolutam.

Quis sit actus per quem peccatum remitti potest sine infusione gratiae.

4. Actus dilectionis Dei super omnia et similis actus contritionis sufficiunt. — An alius actus sufficiat. — Opinio negans. — Ut tamen verus sensus, propriumque fundamentum hujus sententiae melius intelligatur, duo declaranda sunt. Primum, quis sit ille actus per quem posset remitti peccatum sine infusione justitiae habitualis. Secundum, quid requiratur ex parte Dei ad illam remissionem. Circa